

arkivrapport

Fornlämning L1985:9492, fastigheten Strömhult 1:2, Gåsinge-Dillnäs socken, Gnesta kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning.

Patrik Gustafsson Gillbrand

Sammanfattning

Sörmlands Arkeologi AB har den 10 september år 2019 utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom ovan rubricerat område. Den arkeologiska undersökningen genomfördes med anledning av inrättandet av ny avloppsanläggning till en privat fastighet. Strax väster om arbetsområdet finns stenåldersboplatsen L1985:9492. Vid schaktningsövervakningen påträffades en ytslipad tvåreggad grönstensyxa, möjligen från senmesolitikum. Av den anledningen har geometrin för fornlämningen L1985:9492 utökats åt nordöst.

Inledning

I enlighet med länsstyrelsens skrivelse (1st dnr 431-4476-2019) har Sörmlands Arkeologi AB utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom fornlämningsområdet till fornlämning L1985:9492, fastigheten Strömhult 1:2, Gåsinge-Dillnäs socken, Gnesta kommun, Södermanlands län (bilaga 1-3). Undersökningen genomfördes den 10 september år 2019. Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Patrik Gustafsson Gillbrand, verksam som arkeolog vid Sörmlands Arkeologi AB.

Den arkeologiska undersökningen genomfördes med anledning av att Avla Mark Entreprenad AB planerade att schakta inför en ny avloppsanläggning till en privat fastighet inom ovan rubricerat område. Arbetsföretaget berörde fornlämningsområdet till fornlämning L1985:9492, en stenåldersboplats (bilaga 4, KMR).

Länsstyrelsen i Södermanlands län fattade därför, med stöd av 2 kap 13§ i kulturmiljölagen (1988:950), beslut om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning. Ansvarig för kostnaden (exklusive grävmaskin) var länsstyrelsen i Södermanlands län.

Inför arbetsföretagets uppstart framkom nya uppgifter om att fastighetsägaren önskade ansluta ytterligare en byggnad till avloppsanläggningen. Huset är beläget cirka 50 meter norr om platsen för den planerade slamavskiljaren (bilaga 4). Schaktet ingick inte i den ursprungliga ansökan. Av den anledningen kontaktades länsstyrelsen (2019-09-10), som därefter beslutade om att även denna sträcka skulle övervakas inom ramen för uppdraget.

Syfte & målsättning

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att löpande undersöka och dokumentera mindre komplicerade lämningar inom den del av fornlämningen som berördes samt ta tillvara fynd.

Genomförande

Innan fältarbetet påbörjades genomfördes en mycket begränsad kart- och arkivstudie, som i huvudsak inriktade sig på strandförskjutningskartor (SGU) och fornlämningsbild (KMR). Därefter besiktigades undersökningsområdet samt den intilliggande fornlämningen inför schaktningsövervakningen.

Den övervakade sträckan uppgick till en längd om cirka 90 meter, hade en bredd om 1,4 - 7,0 meter och ett djup som varierade mellan 0,25-1,0 meter (bilaga 4-5 & 7). Schaktet grävdes skiktvis med hjälp av grävmaskin utrustad med planskopa. Öppnade ytor rensades kontinuerligt för hand. Därefter dokumenterades schakten, fynd och miljöer genom fotografering, beskrivning i text samt inmätning med RTK-GPS.

Ett fynd samlades in vid den arkeologiska undersökningen.

Resultat

Undersökningsområdet är beläget cirka 8 kilometer söder om Åkers styckebruk i ett kuperat sprickdalslandskap med öppna jordbruksmarker i dalgångarna. Strax norr om platsen breder den skogiga och höglänta Mälarmården ut sig (bilaga 3). För cirka 7000 år sedan utgjordes området av en skärgårdsmiljö. 1000 år senare hade öarna växt samman med fastlandet och väster om Strömhult skar en djup fjärd in från söder (SGU).

I närområdet till Strömhult är ett flertal oliktida fornlämningar kända sedan tidigare (bilaga 4, KMR). Majoriteten utgörs av fyndplatser av stenyxor från mesolitikum och framför allt neolitikum (L1985:9491, L1985:9491, L1985:9385, L1985:3367 L1985:9512, L1985:9503, L1985:9384 & L1984:14). Därtill finns det en stenåldersboplatz i området med flera fynd av stenyxor, en slipsten samt slagen kvarts (L1984:480). Vidare kan man lyfta fram lämningar efter järnhantering i form av hyttområden och dammvallar (L1984:454, L1984:362, L1984:453 & L1985:3303) samt lägenhetsbebyggelser från senare tid (L1984:224 & L1985:9334).

Enligt beskrivningen i Kulturmiljöregistret utgörs boplatzen vid Strömhult (L1985:9492) av en cirka 120 x 60-70 meter stor yta (NNV-SSÖ), belägen i en västslutning mellan 45 och 50 meter över havet i åkermark (bilaga 3 & 4). Inom lokalen finns uppgifter om slagen kvarts, skärviga stenar samt sotig jord (KMR). Vid tiden för den aktuella arkeologiska undersökningen var åkermarken emellertid beväxt med vall. Under gräset kunde dock enstaka skärviga stenar ses. Därtill påträffades även en knacksten som inte samlades in (bilaga 7). Det bör även påpekas att det tidigare samlats in flera fynd från gården Strömhults ägor (L1985:9944, bilaga 4). Föremålen består av en tjockknackig grönstensyxa och inte mindre än fem skafthålsyxor (KMR).

Den aktuella schaktsträckan berörde den sydvästra kanten av ett höjddparti som anslöt till åkermarken och den aktuella fornlämningen. Det övervakade schaktet grävdes huvudsakligen i dikeskant till åker samt inom två gårdsplaner, en i sydöst och en norr. Den senare ytan var delvis av hagmarkskaraktär. I den centrala delen av VA-sträckan utvidgades schaktet, med en cirka 7 x 5 meter stor yta, på den plats där avloppsanläggningen skulle placeras. Schaktet kom här att tangera fornlämningens utbredning (bilaga 4).

I åkermarken fanns ett 0,1 meter tjockt lager av förna följt av ett cirka 0,15 meter tjockt lager av grå silt (ploggång). Gårdsplanerna var uppbyggda av grus, sten samt en hel del sentida sopor i form av krossat glas, taktegel och spik. Lagret var mellan 0,2 - 1 meter tjockt och täckte undergrunden som bestod av ljusgrå siltig lera med enstaka 0,5-0,3 meter stora stenar (bilaga 5 & 7).

Relativt centralt i schaktet, cirka 4,5 meter öster om fornlämning L1985:9492, påträffades en ytslipad grönstensyxa i skiljet mot undergrunden (bilaga 4, 6 & 7). Yxan är av tvåreggad typ med en slagen undersida, det vill säga att den var under ombearbetning (F1). Båda bredsidsorna är slipade. Ena smalsidan är slagen medan den andra är slipad. Föremålet kan utifrån form och karaktär förmodligen dateras till senmesolitikum (jfr Lindgren & Nordqvist 1997, s. 59). Yxan kan, även om det är mindre troligt, vara från neolitikum. En datering som skulle passa bättre in med de övriga fynden som gjorts inom Stömhults ägor. Fyndet samlades in.

I övrigt påträffades inget av antikvariskt intresse.

Efter den arkeologiska undersökningen har beskrivningen för fornlämningen L1985:9492 uppdaterats och utbredningen för lämningen har korrigerats i enlighet med denna (bilaga 4).

Bilagor

- Bilaga 1. Utdrag ur Sverigekartan med undersökningsområdets belägenhet markerat. Skala 1:1 000 000
- Bilaga 2. Utdrag ur Terrängkartan med undersökningsområdets belägenhet markerat. Skala 1:50 000
- Bilaga 3. Utdrag ur Fastighetskartan med fornlämningar och undersökningsområdet utmarkerade. Skala 1:10 000
- Bilaga 4. Utdrag ur Fastighetskartan med fornlämningar och övervakad schaktsträcka utmarkerade. Skala 1:1000
- Bilaga 5. Schakttabell
- Bilaga 6. Fyndtabell
- Bilaga 7. Fotodokumentation

Referenser

Digitala Fastighetskartan. Geografiska Sverigedata (GSD). Fastighetskartan med höjdkurvor, Södermanlands län, Gävle. 2005.

KMR. Kulturmiljöregistret/Fornsök, Riksantikvarieämbetet. Datauttag Södermanlands län (2019-06-26), Södermanlands län (www.fmis.raa.se).

Lindgren, Christina & Nordqvist, Bengt. 1997. Lihultyxor och trindyxor. Om yxor av basiska bergarter i östra och västra Sverige under mesolitikum. I: Larsson, Mats & Olsson, Eva (red.), *Regionalt och interregionalt. Stenåldersundersökningar i Syd- och Mellansverige. RAÄ, Avdelningen för arkeologiska undersökningar. Skrifter nr 23.* Stockholm. 57-72.

Sveriges Geologiska Undersökning (SGU). SGU Ser. Ae. nr 82. Jordartskartan. 10H Strängnäs SV. 1986.

Sveriges Geologiska Undersökning (SGU). Tema strandnivå. http://apps.sgu.se/kartgenerator/maporder_sv.html.

Terrängkartan, Geografiska Sverigedata (GSD). Kartförlaget, Gävle. 2013. Källa: Lantmäteriet.

Administrativa uppgifter

Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB:1916

Länsstyrelsens dnr: 431-4476-2019

Tid för undersökningen: 2019-09-10

Personal: Patrik Gustafsson Gillbrand

Belägenhet: N (X) 6561910 E (Y) 619865

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Höjdsystem: RH 2000

Undersökt yta: Intensivt: 148 m².

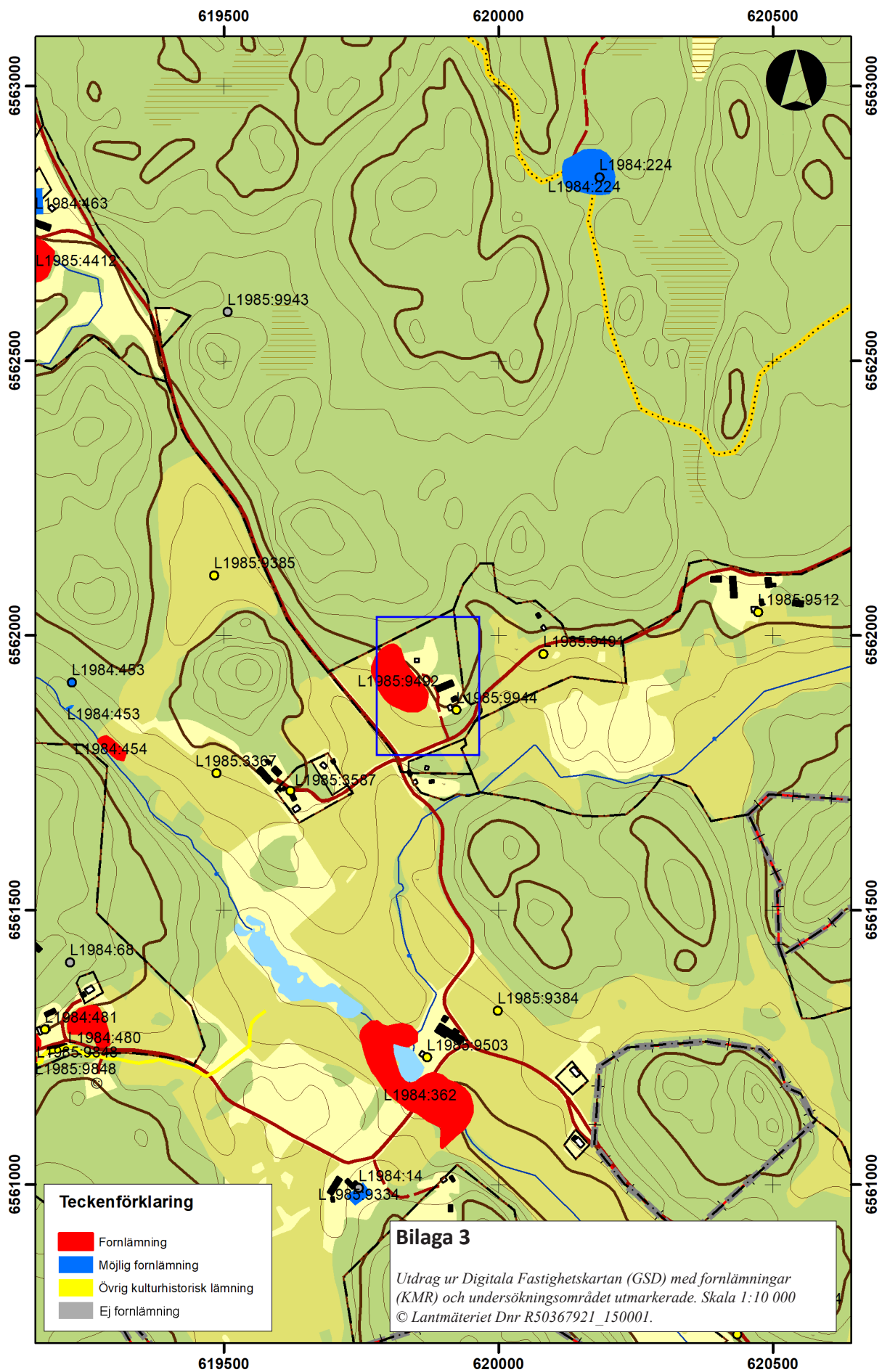
Inget analogt dokumentationsmaterial utöver rapporten föreligger. Digital dokumentation förvaras hos Sörmlands Arkeologi AB i väntan på meddelande från ATA angående rutiner för leverans av digitalt material.

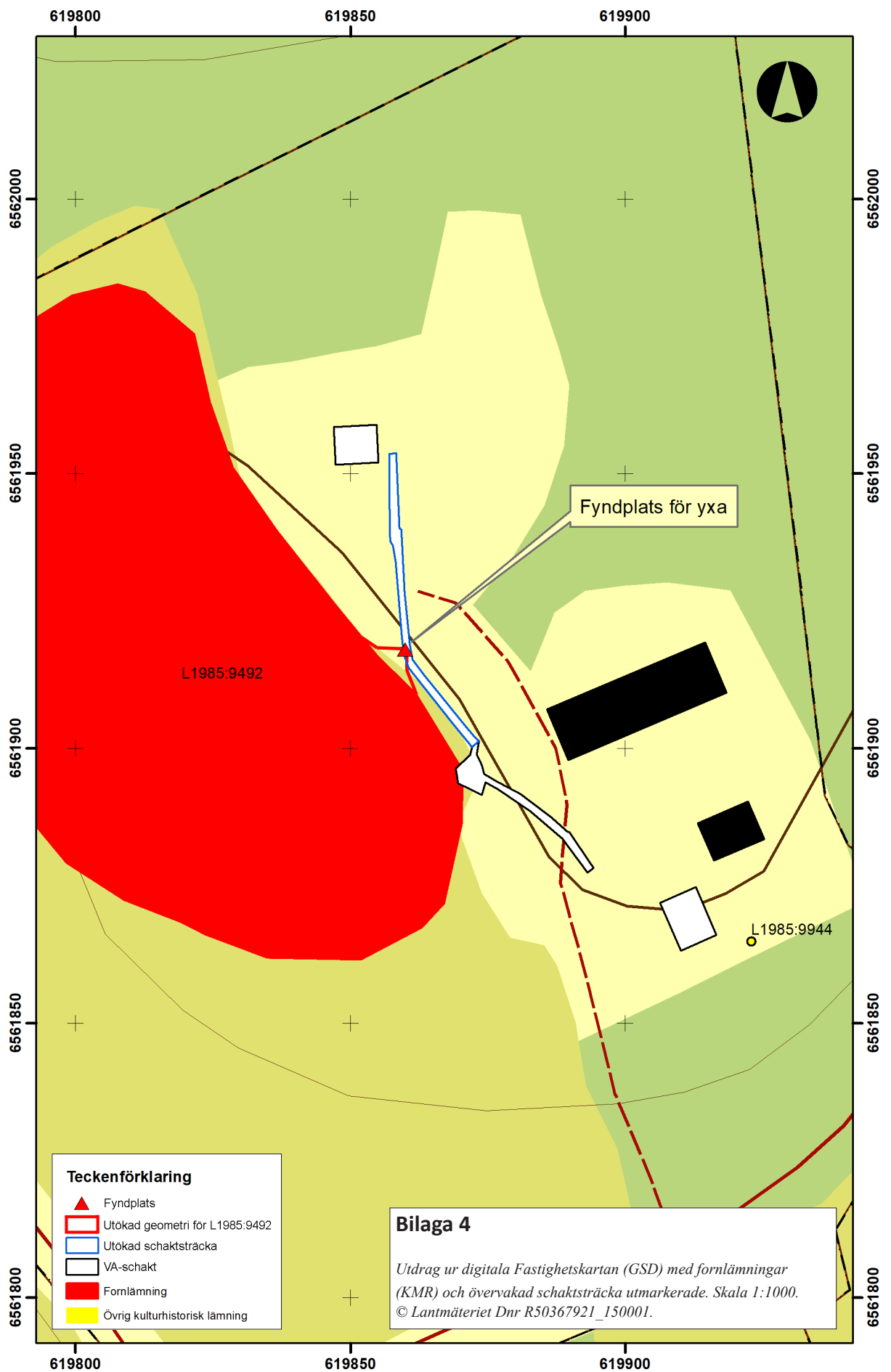
Fynd med nr 1 förvaras vid Sörmlands Arkeologi AB i avvaktan på fyndfördelning.

Bilagor

Bilaga 5. Schakttabell

Schakt nr	Storlek (m)	Beskrivning	X	Y	Z
Schakt 1	90 x 1,4 x 0,25-1	0,1 förna, 0,15 silt/0,2-1,0 grus och sentida sopor, därefter silt och enstaka stenar, 0,3-0,5 m st		6561903,21	619870,80 44,08

Bilaga 6. Fyndlista

F nr	Sakord	Typ	Material	Storlek (mm)	Vikt (g)	Beskrivning	X	Y	Z
1	Yxa	Ytslipad/tväreggad	Diabas	125x55x27	347,80	Slipade breddsidor, något facetterad ovalsida, plan undersida, en slipad rundad smalsida, en slagen smalsida, oval bultad nacke. Eggens undersida är slagen, dvs var under ombearbetning	6561918,05	619859,93	49,08

Bilaga 7. Fotodokumentation

Översiktsbild mot boplatsen L1985:9492. Bilden är tagen från öster. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2019, Sörmlands Arkeologi AB.

Översiktsbild över den södra gårdsplanen innan schaktet grävdes. Bilden är tagen från söder. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2019, Sörmlands Arkeologi AB.

Knacksten som påträffades inom boplatsen L1985:9492. Fyndet samlades ej in. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2019, Sörmlands Arkeologi AB.

Översikt av norra schaktsträckan. Bilden är tagen från söder. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2019, Sörmlands Arkeologi AB.

Översiktsbild över den södra delen av schaktet mot gården Strömhult. Bilden är tagen från nordväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2019, Sörmlands Arkeologi AB.

Översikt av den centrala delen av schaktet, där yxan, F1, påträffades. Bilden är tagen från norr. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2019, Sörmlands Arkeologi AB.

Yxan (F1) in situ. Eggen är riktad mot bildens övre högra hörn. Bilden är tagen från norr. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2019, Sörmlands Arkeologi AB.

Yxans ena smalsida var slagen. Eggen är åt vänster. Jämför med nästa bild. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2019, Sörmlands Arkeologi AB.

Yxans andra smalsida var slipad. Eggen är åt höger. I bilden framträder yxans tvära egg tydligt. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2019, Sörmlands Arkeologi AB.

